§ 75. Виробництво сталі

Хімічний склад сталі (додатково)

Сталь містить також деякі технологічні домішки, що можуть бути як корисними, так і шкідливими.

До корисних домішок належать Манган і Силіцій, вони мають міститися в сталі будь-яких марок. Якщо в процесі переробки чавуну на сталь ці елементи переходять у шлаки, їх спеціально додають наприкінці плавки. Манган зменшує червоноламкість сталі, тобто ламкість під час обробки нагрітої сталі, а Силіцій запобігає утворенню пористості у виливках, що може бути спричинено наявністю пухирців карбон(II) оксиду. До корисних легуючих добавок також належать деякі метали: хром, нікель, вольфрам, молібден, ванадій, титан, алюміній.

У процесі переробки чавуну на сталь у сплав потрапляють кисень, азот, водень. Ці газуваті речовини в рідкій сталі реагують між собою або з легуючими добавками і утворюють крихкі хімічні сполуки, що знижують якість виливків.

Хімічні реакції, що є основою переробки чавуну на сталь (додатково)

Перша група реакцій. Доведено, що під час виплавки сталі жодний інший оксид Феруму не утворюється. Більш того, якщо в сталеплавильну піч помістити оксиди Fe_3O_4 або Fe_2O_3, що містяться в залізній руді або в іржавому металобрухті, то вони реагують із залізом як окисники, утворюючи той самий ферум(II) оксид:

$$Fe + Fe_3O_4 = 4FeO$$

Друга група реакцій. Окиснення Карбону спричиняє в розплаві ефект кипіння унаслідок виділення пухирців карбон(II) оксиду. Завдяки їхньому руху відбувається перемішування металу, очищення його від шлаків і пухирців азоту й водню.

Третя група реакцій — процеси видалення сполук Сульфуру і Фосфору негашеним вапном CaO**.** Продукти реакцій — кальцій ортофосфат і кальцій сульфід — утворюють шлаки, які спливають на поверхню сталі, а ферум(II) оксид FeO залишається в розплавленій сталі. Його усувають лише після того, як кількість Карбону зменшиться до необхідного значення. Процес усунення ферум(II) оксиду

називають розкисленням сталі. Він полягає в додаванні до розплаву таких відновників, надлишок яких не знизить якість сталі,— це сплави заліза з манганом, силіцієм або алюмінієм.

Способи виробництва сталі (додатково)

Недоліки *кисневo-конвертерного способу* — періодичність (у конвертер періодично подають сировину та виливають отриману сталь) і невисокий відносний вихід сталі (90–92 % від теоретично можливого). До того ж у такий спосіб складно переробити великі обсяги металобрухту.

Найважливішою перевагою *мартенівського способу* переробки чавуну є можливість одержання якісної сталі.

Щоб мартенівська піч не охолонула, навіть у період простою не припиняють спалювати газ. А у випадку зупинення печі на ремонт необхідно вручну виламувати на її дні залишики металу і шлаків. До того ж у цих печах складно одержати високоякісні леговані сорти сталі.

Прямим відновленням залізної руди можна одержати сталь високої чистоти. Такий спосіб дозволяє економити значні кількості енергії та матеріалів, оскільки за традиційного способу «залізна руда → чавун → сталь» необхідно двічі нагрівати великі обсяги речовин і витрачати додаткове паливо.

Відновлення відбувається у твердому стані, що запобігає розчиненню вуглецю в залізі, тобто утворенню чавуну.

Обмеженість використання цього методу пов’язана з тим, що необхідно у сировині (залізній руді) істотно підвищити вміст Феруму, відділивши порожню породу, і знизити вміст шкідливих домішок (сполук Сульфуру й Фосфору).

Чорна металургія в Україні

Основна маса залізних руд у нашій країні зосереджена у Криворізькому залізорудному басейні (72 % розвіданих запасів в Україні), Кременчуцькій магнітній аномалії (16 %), Білозерському (10 %) та Приазовському (2 %) залізорудному басейнах. Відповідно в Україні сформувалися три основні

металургійні райони: Придніпровський (Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Запоріжжя, Кривий Ріг тощо), Донецький (Донецьк, Макіївка, Алчевськ тощо) і Приазовський (Маріуполь, Керч). У них функціонують великі металургійні підприємства, серед яких Азовсталь (Маріуполь), Алчевський металургійний комбінат, Криворіжсталь, Дніпропетровський металургійний завод (м. Дніпро), Запоріжсталь тощо.